

РОЗДІЛ 8

ЛІТЕРАТУРА СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ

УДК 811.161.2'373.2 423

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-3.29>

ТРАДИЦІЙНА ПОЛІСЬКА АНТРОПОНІМІЯ – ДЖЕРЕЛО ТВОРЕННЯ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ АНТРОПОНІМІВ У РОМАНІ «СОЛО ДЛЯ СОЛОМІЇ» ВОЛОДИМИРА ЛИСА

THE TRADITIONAL ANTHROPONYMY OF POLISSIA – THE SOURCE OF THE CREATION OF THE PROPER NAMES OF THE LITERARY HEROES IN THE NOVEL “SOLO FOR SOLOMIYA” BY VOLODYMYR LYS

Бегеш А.І.,

*orcid.org/0000-0003-0430-2447**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри української мови**Ужгородського національного університету*

Статтю присвячено дослідженню літературно-художніх антропонімів, що функціонують у романі Володимира Лиса «Соло для Соломії». Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що у сучасному мовознавстві ще не досить вивчено потенційні можливості літературно-художніх антропонімів прозових текстів відомих авторів. Тому, на наше переконання, вивчення власного імені героя потребує особливої уваги, а ґрунтовний аналіз літературно-художніх антропонімів роману В. Лиса «Соло для Соломії» відкриває можливості для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики.

подається опис найменувань персонажів, визначається їх інформаційний потенціал, роль у сюжетному розгортанні. З'ясовано, що джерелом творення назв персонажів є традиційна українська антропонімія. Доведено, що літературно-художні антропоніми у романі відзначаються детальністю, кількісним та структурним багатством, а це проявляється у відтворенні типових загальнонаціональних рис української антропонімії та її регіональних особливостей.

Ми дослідили велику кількість здрібніло-пестливих форм власних особових імен як головної героїні, так і друго-рядних. Доведено, що у вираженні характеристичної функції власних назв беруть участь як морфологічні, так і словотвірні особливості антропонімів. Зменшувально-пестливі варіанти онімів мають експресивно-емоційне забарвлення, служать характеристикою персонажа. Найчастіше форми таких антропонімів передають ласку, любов, доброзичливе ставлення до героя. Звернули увагу на роль апелятивів у називанні персонажів.

Літературно-художні антропоніми з роману В. Лиса «Соло для Соломії» адекватно відтворюють конкретний волинський антропонімійний узус. Письменник скрупульозно і дуже детально представляє традиційну поліську антропонімію, яка, безперечно, слугує йому невичерпним джерелом для творення літературно-художніх антропонімів цього типу.

Дослідження літературно-художніх антропонімів роману «Соло для Соломії» В. Лиса дало змогу дійти висновку про те, що антропоніми характеризують персонажа за національним, соціальним походженням, створюють певну емоційну тональність, указують на стосунки між героями, відтворюють український сільський колорит, відображають авторське ставлення до поіменованого персонажа.

Ключові слова: апелятив, літературно-художній антропонім, прізвисько, регіональні особливості, розмовний варіант, характеристичний потенціал.

The article is devoted to the study of the proper names of the literary heroes that function in Volodymyr Lys's novel "Solo for Solomiya". The relevance of our research is conditioned by the fact that in modern linguistics the potentials of the proper names of the literary heroes in prose texts, written by famous authors, have not been sufficiently studied. Therefore, in our opinion, the study of the character's own name requires special attention, and a thorough analysis of the proper names of the literary heroes in V. Lys's novel "Solo for Solomiya" opens up the possibilities for further generalizations in the field of relevant linguistic and stylistic issues.

A description of the characters' names is given, their information potential is determined, so as their role in the plot deployment. It is found that the source of creation of the characters' names is traditional Ukrainian anthroponymy. It is proven that the proper names of the literary heroes in the novel are marked by detail, quantitative and structural richness and this is manifested in the reproduction of typical national features of Ukrainian anthroponymy and its regional features.

We have investigated a large number of diminutive-gentle forms of personal names of both the protagonist and minor. It is proven that both the morphological and word-forming features of anthroponyms are involved in the expression of the characteristic function of the proper names. The diminutive-gentle variants of the onyms have expressive-emotional

coloring, and they serve as a characteristic of the character. Most often, the forms of such anthroponyms convey grace, love, and kindness to the hero. Attention in the article is also paid to the role of the appellatives in naming of the characters.

The proper names of the literary heroes in V. Lys's novel "Solo for Solomiya" adequately reproduce a specific Volyn anthroponymy usus. The writer meticulously and in detail presents the traditional anthroponymy of Polissia, which undoubtedly serves him as an inexhaustible source for the creation of the proper names of the literary heroes of this type.

The research of the proper names of the literary heroes in the novel "Solo for Solomiya" by V. Lys has made it possible to conclude that anthroponyms characterize the character by national, social origin, they create a certain emotional tonality, express the relations between heroes, reproduce Ukrainian rural coloring and express author's attitude towards the named character.

Key words: appellative, proper name of the literary hero, nickname, regional peculiarities, colloquial variant, characteristic potential.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві ще не досить вивчено потенційні можливості літературно-художніх антропонімів прозових текстів відомих авторів. Тому, на наше переконання, вивчення власного імені героя потребує особливої уваги, а ґрунтовний аналіз літературно-художніх антропонімів роману В. Лиса «Соло для Соломії» відкриває можливості для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики.

Нещодавнє дослідження назв літературних героїв з роману Володимира Лиса «Століття Якова» [2] дало поштовх до вивчення літературно-художніх антропонімів і з його роману «Соло для Соломії». У центрі уваги «Століття Якова» є звичайний чоловік-поліщук, «якого, як тріску, жбурляло по водах вийшло з берегів ХХ століття» [4, с. 6]. А роман «Соло для Соломії» – «історія цілого життя однієї неповторної жінки, якій було дано жити в неповторний час у неповторному місці. Майже ціле ХХ століття, прожите на Волині, давало добру нагоду для того, щоби існування не здавалося простим і нецікавим» [7, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська літературна ономастика поповнилася значною кількістю праць, присвячених дослідженню функціонально-стилістичних особливостей літературно-художніх антропонімів творів українських письменників, що відобразилося в дисертаційних роботах та величезній кількості наукових статей (Е. Боева, Н. Бербер, Т. Гриценко, Л. Зеленко, Л. Кричун, О. Лавер, Н. Лісняк, Г. Лукаш, М. Максимюк, Л. Масенко, М. Мельник, С. Панцьо, Л. Сколодра, І. Скорук, А. Соколова, Г. Шотова-Ніколенко та ін.). Українська література дає блискучі взірці ономастичної майстерності письменників, тому окремою цариною ономастичних студій стають власні назви героїв творів Ю. Андруховича, В. Шкляра, М. Матіос, С. Жадана, Л. Дереша, В. Кожелянка, А. Кокотюхи та ін. Проте власні назви творів В. Лиса залишаються спорадично вивченим явищем.

Формування цілей статті. Метою нашої статті є дослідження літературно-художніх антро-

понімів з роману Володимира Лиса «Соло для Соломії». Наше завдання – проаналізувати літературно-художні антропоніми, розкрити їхній стилістичний потенціал, виявити особливості функціонування.

Виклад основного матеріалу. Ім'я головної героїні, як і в «Столітті Якова», виносить у заголовок. Відомий ономаст Ю. Карпенко писав: «Якщо у художньому творі доречно виділяти ключові слова, то найголовніше із них слід шукати у назві» [5, с. 259]. У центрі уваги буде не проста доля звичайної жінки-волинки Соломії. Але наше завдання – дослідити літературно-художні антропоніми, визначити їх роль у творі.

Головна героїня має традиційне християнське ім'я Соломія. Ім'я давньоєврейського походження, що означає «мир», «спокій», «благополуччя» [8, с. 342]. Дівчина з мирним іменем дуже добра, спокійна, «привітна, всілюбна», «золота дитина». Це підтверджують роздуми матері Соломії: «Соломієчка навіть не вмів довго гніватися, а коли накоплює губки чи опускає очка, то робить це якимось так винувато-безневинно, що мамі Соломії чи бабусі з дідусем, а то й братикам хочеться дочасно перепросити малу винуватицю, ...заговорити першими до цього синьоокого дива. Дива, що їм послане – долею, Господом, літом, лагідним вітром урожайної пори. Доброта, майже повна нездатність ображатися, дивний магнетизм, що йшов од сестрички, поступово обеззброював братиків» [6, с. 32]. Як бачимо, первісне значення антропоніма у тексті спрацьовує. Але це ім'я має також значення «світла». Соломія була дуже красивою: «Про таке личко, як у Соломійки, кажуть, що в молоці викупане та россою умите. ...Великі очі ставали все виразнішими, а головне – із світло-сірих небесними, синіми, наче дві великі волошки над маковими квітами щік» [6, с. 29]. «Світло якимось виходить од цієї дівки, – не раз казала собі Павлова мати. – Як не над головою, то всередині його має» [6, с. 143]. Радість героїні приносить нове світле почуття до Вадима: «І вона всі ці дні світилася, проминілася, висювала...» [6, с. 235]. Героїня випромі-

нює позитивну енергетику. Вона щира з рідними, друзями. Мир та спокій асоціюються з ангелами та голубами. Отець Андроній побачив у ній ангела: *«У отворі дверей в сяйві літнього сонця стояв маленький кучерявий янгол»* [6, с. 39]. Сама Соломійка уявляє себе голубкою. Птахи – це повітряна стихія, це воля, простір, хоча б для думок: *«гордо кресонула своїми блакитними очищами, а душа заспівала й полетіла на небо, як пташка, котру на волю з клітки випустили»* [6, с. 84]. Це їй передалося від мами, котра не говорить, а щебече, *«не вороною каркає, а ластівкою до обох підлітає»* [6, с. 85]. Автор зазначає, що вона *«схожа на дивного птаха, з простертими у небо руками-крильми»* [6, с. 103]. Для коханого Петра вона теж була *«як пташка чиста, як голубка біла»* [6, с. 243]. Павлова мати відчитує її схожість з птахою. Щастя Соломії теж порівнюється з птахою: *«...ніколи не була, не почувалася такою щасливою. Щасливою, мов птаха в небі чи квітка в полі, котру цілує сонце»* [6, с. 135]. Навіть неприязелька Руфина цю схожість запримітила: *«Руфина дивилася, і їй здавалося, що Соломійка справді не дівчинка, а пташка»* [6, с. 36]. Односельці називають її білою відьмою *«А біла відьма як чиста пташка, тико така, що крильця вже обпалені має»* [6, с. 190]. Її всі люблять. Петро та Павло, які росли разом з Соломійкою, полюбили її. Для них вона *«...ця дівчина – вродлива, як цей світ, прекрасна, як сонце, як небо, як найкрасивіший цвіт на землі...»* [6, с. 52]. Навіть на схилі свого життя вона залишається птахою, яку пригортає сонце *«ще по-своєму вродливу, схожу на птаху серед степу сиву жінку»* [6, с. 362]. Спорідненість із птахами відчитується у прізвиську Троцюків, адже у селі їх кликали Зозуликами. Іван-голова представляє Соломію: *«Ну, Соломка наша... Ну, Зозуликами їх кличуть... По-вуличному... По-наськи...»* [6, с. 159]. Сама Соломійка про маму Соломію та батька Антона говорить, що вони «зозулькою-зигзицею зирять».

Рідні та знайомі називають Соломію різними розмовними варіантами, у яких проявляється позитивна емоційна оцінка: Соломка, Соломійка, Соломинка, Соломиночка, Соломієчка, Соломочка. Такі іменні варіанти з мінімальною експресією зараховуємо до експресивно-оцінних літературно-художніх антропонімів. Цікаво, що три покоління жінок родини Соломії носитимуть саме це ім'я: мама, вона та її донька. Для сестри це ім'я обере старша сестра Маруся. *«Соломкою? У нас же є дві Соломки, – спробувала заперечити. – Ну й що? – Маруся сплеснула в долоньки. – Буде третя. А то не хороше –*

бабця Соломка є, мама Соломка – є, а сестрички Соломки нема» [6, с. 305]). Соломія по-різному буде називати, як і її колись, свою доньку: *«... Соломку-вредницю, Соломійку дурну, Солечку її найріднішу»* [6, с. 335]. Таким іменем назве брат Тарас, що проживає в Канаді, свою внучку.

Назви Соломка, Соломинка, Соломочка є похідними від апелювання солома. І автор не раз привертає до цього увагу. Не випадково у епіграфі до роману йдеться про солому (тростину), яку легко можна зламати (*«Що ж можеш ти, надламана тростино?»* Євген Маланюк). А скільки разів життя ламало Соломію, ставило на коліна! Так, вона тростинка, соломка, але горда і сильна, добра і світла. І могла вона багато що зробити. Гордість не дозволила Соломії залишатися у Вадима, коли почула, що він її назвав домогосподаркою, служницею. У тексті натрапляємо на порівняння Соломійки з соломою: *«Спалахне, бувало, як справжня солома, на яку вогник потрапив, диво-оченятами кресоне, пхинькне, а то й ніжкою тупне, та гнів швидко, мовби гаряча вода, у балію вилита, випаровується»* [6, с. 35]. Найкраща подруга Вірка заспокоює Соломію: *«Дитисько з небесними очима. Мовчи! Я ліпше знаю... Я справдешня вдова. У мене діти. А ти, мона сказати, – солом'яна. Солом'яна вдова Соломка»* [6, с. 174]. Солом'яною Соломкою її називає і Руфина-Раїса, щоб дошкулити. Доля поєднала Соломію з Гордієм, який залишився вдівцем з чотирма дітьми. Символічним є поєднання гордої Соломки (горда вдача, горда постава, гордий погляд) з Гордієм.

У різних життєвих обставинах ім'я головної героїні трохи змінюється. Коли Соломія спасає Руфину від безчестя, німець Ганс називає її Саломея: *«Саломея! Ха і ще раз ха! Біблейське ім'я. Певно, та Саломея, що прагнула отримати голову Йоханаана, була не така вродлива»* [6, с. 67]. Він милується слов'янкою, її *«гордою поставою, навіть гнівним блиском блакитних диво-очей»* [6, с. 71]. Але сама Соломія знає, що її ангелом-охоронцем є та *«Свята Саломея-мучениця, котра за віру християнську муки й смерть прийняла»* [6, с. 78].

Зміна обставин, поява нових персонажів несе за собою і зміну називань. Уповноважений Вадим Георгійович назве її Солею: *«– Солю. Солечко моя... – Солю? – Так у нас називають тих, хто зветься Соломія. – А у нас – не. – Тепер будуть звати. Я буду звати. Ти моя найкраща у світі ланкова товаришка Соля...»* [6, с. 232–233]. Під час знайомства з Соломією Григорій Нечипоренко зізнається, що не чув такого імені: *«Соломія.*

Вперше чую таке ім'я. Польське чи що? У вас же там багато поляків живуть... – Уже не живуть. А ім'я українське. І маму мою так звать. ... А звать мене вдома Соломкою. Тато маму кличуть Соломинкою. А їден чоловік називав Солею. – Солею. Красиво» [6, с. 290].

Дівоче прізвище Соломії Троцюк, за чоловіком Павлом – Рошук. Ці прізвища у романі виконують номінативну функцію – називають персонажа. Але одночасно вони є національно значущими: такі прізвища належать до української антропонімії, найбільше їх розповсюдження – Волинь, Буковина, гірські райони Галичини та Закарпаття. Не випадково знаний науковець ономаст П. Чучка писав: «...сучасна українська словотвірна модель на -ук, -'ук, могла сформуватися під впливом відповідних тюркських демінутивних утворень десь у XIII–XIV ст. на Буковині чи в Молдові, а звідси поступово поширювалась на північний захід аж до білоруських земель» [9, с. XXXVII].

Протилежністю Соломії є Руфина. Героїня народилася, як і Соломія, у день святої Руфини, тому й охрестили її саме так. За «Словником українських імен» І. Трійняка знаходимо, що це ім'я походить з латинської мови і означає «світло-червона», «руда», «рудоволоса», або ж від давньоєврейського особового імені, що означає «подруга», «дружба» [8, с. 318]. Героїні друзями не були, але руку дружби протягнула Соломія Руфині у найскладнішій ситуації, коли німецький солдат прийняв її за єврейку. Руфинку завжди *«щось тягло до своєї малої суперниці»* [6, с. 35]. Руфина, як і Соломія, була дуже красивою. *«Тільки врода Руфини була інакшою – надто яскравою, мовби викличною, аж пекучою. ...Вона несла свою красу, мов особливий дар, який належить тільки їй і за який інші мусять платити, кожен по-своєму – лагідними словами, похвалами, подарунками»* [6, с. 35]. *«У гніві, істеричі, розчервоніла й розпатлана Руфина ще красивіша, вродливіша. Велика, жива, пишна ружа»* [6, с. 83]. Хоч обидві героїні вродливі, але й краса сприймається по-різному.

Автор, як і Соломію, наділив Руфину цілою низкою іменних варіантів. Відомий ономаст Л. Белей писав: «Досить поширеними серед здрібніло-пестливих літературно-художніх антропонімів з мінімальним рівнем експресії є іменні варіанти, утворені за допомогою мономорфемних суфіксів суб'єктивної оцінки» [1, с. 68] Руфину називають Руфкою, Руфинкою, Руфиночкою, але вирвавшись із села, ставши офіцерською дружиною, вона змінює своє ім'я. *«Втім Руфина вже не була Руфина, а Раїса, Рая, Раєчка, Раюня, як*

називав її чоловік з видимим задоволенням і гордістю» [6, с. 180]. Для нього ім'я Рая асоціюється з раєм (*«Адже його Рая справді заслуговувала на рай»* [6, с. 181]). Цікаво, що доонімне значення імені Раїса розкриває сутність характеру героїні. Ім'я Раїса походить з арабської мови і означає «начальниця», «яка очолює»; «м'яка», «покірна», «поступлива»; або з грецької мови – «легка», «легковажна» [8, с. 309]. Раїса-Руфина любила керувати, управляти іншими, вона була легковажною. Вона *«крутила хлопцями, як циган сонцем»*. Соломія називає Руфину вирвою, видрою через те, що маніпулює її братом. Руфина хитра, недарма автор пише, що з очей її виглядають *«дві хитрі лисички»*. Соломія порівнює очі Руфини з очима кішки, *«що йде на полювання, а мо', й вертається з нього»* [6, с. 83].

На сторінках роману знаходимо чимало експресивно-оцінних літературно-художніх антропонімів, які зараховуємо до числа пестливих: Вадюня, Варочка, Василько, Вірка, Віруня, Вірунчик, Гордійчик, Дмитрик, Коля, Колюня, Любця, Марійка, Маруся, Марусиночка, Мотрунка, Олежик, Олюня, Павлусь, Павлик, Петрусь, Петрик, Софійка, Степанко, Степась, Степусько, Степурчик, Стюпка, Танька, Тетянка, Улянка, Юрасик, Юрчик та ін. Поява додаткових емоційно-експресивних конотацій у таких найменуваннях відбувається, якщо стосунки між персонажами неофіційні, близькі, дружні, родинні.

Як бачимо, у вираженні характеристичної функції власних назв беруть участь як морфологічні, так і словотвірні особливості антропонімів. Зменшувально-пестливі варіанти онімів мають експресивно-емоційне забарвлення, служать характеристикою персонажа. Найчастіше форми таких антропонімів передають ласку, любов, доброзичливе ставлення до героя.

Двох хлопців, які росли разом із Соломією, які любили її та оберігали, автор називає також біблійними іменами – Павло і Петро. Два апостоли – два охоронці для Соломії. Автор розповідає про споконвічні християнські традиції волинян називати новонароджених іменем святого, якого в цей день святкує церква. Тобто дитина сама вибирає собі ім'я. Про це писали відомі дослідники української антропонімії Керста, М. Худаш, П. Чучка, Л. Белей та інші.

В. Лис пише про Павла і Петра: *«Вони були майже сусідами, через дві хати, народилися з різницею у чотири дні. Їхні матері – Гафія Золотиха і Маруся Плотина – вирахувавши, що діти мають з'явитися десь коло свята Петра і Павла, так постановили: доньок назовуть Петрина*

і Павлина, а коли сини – Петром і Павлом» [6, с. 34]. Соломійці подобалися сусідські парубки Петро і Павло, названі так на честь перших за каноном апостолів, вона не знала, котрому відповісти взаємністю. Подруга Вірка каже: «*Ич, знайшла собі апостолів загорєнських...*» [6, с. 168]. Соломія називала їх пестливо: Петрик-Петрусь, Петрик-бедрик, Павлик-Павлусь, Павик. Ім'я Петро, що походить з грецької мови, означає «скеля», «камінь» [8, с. 292], а ім'я Павло також грецького походження, означає «малий» [8, с. 278]. Первісні значення імен не розкривають характер героїв: Павло у В. Лиса вийшов кремезніший, а Петро – тонший. Але обидва герої доповнюють один одного. Батько пропонує Соломії вийти заміж за Павла, каже, що буде за ним «як за кам'яною стіною». Тому скелею тут виступає Павло. Варто звернути увагу на те, що ім'я Петро стає стіною, скелею, каменем, що захищає Соломію і Вадима від смерті. Петро і з того світу оберігав Соломію. «*А чоловік скаже, що врятувало неї тоді, не тільки неї, а й Вадима, в лісі коло джерела, Петрове ім'я. Те ім'я, котре вона безтямно кричала. Стріляти було в неї і того, другого, скаже чоловік, все одно, що в Петра, друга Ярему, стріляти*» [6, с. 248].

Петро воював за Україну в УПА, там отримав псевдо друг Ярема. («*Яремо. Друг Ярема – Петро, неїна, Соломчина, болячка і радість, хмара і сонце*» [6, с. 124]). Соломія не розуміє, чому таке прізвисько у нього, адже Ярем у їхньому роду не було. Петро розповідає про Шевченка, про «Гайдамаків»: «*Не прізвисько, а псевдо... Ти Шевченка читала?*» [6, с. 133]. Ми знаємо, що Ярема – типовий представник повсталого народу. Дослідники псевдонімів воїнів УПА М. Лесюк, В. Німчук, Н. Павликівська доводять, що дуже популярними серед повстанців були назви діячів української історії доби Козаччини, Гетьманщини, ватажків народних повстань.

Війна розклала все на свої місця: загинув боєць червоної армії Павло, віддав життя за волю України Петро. «*Що ж, така її доля. Десь далеко Павло, й ближче, али ще далі, Петро. Їм обом холодно – у сирій землі ци над землею. Вона житиме разом з ними. Як раніше, тепер утрьох, як було і буде тепер*» [6, с. 173].

Час не стояв на місці, у життя Соломії непроханими гостями ввійшли інші чоловіки. Доля звела її з уповноваженим райкому партії по колгоспному куцу Вадимом Георгійовичем Коробченком. Закохана Соломія називає його журавлем, що повернувся з далеких країв: «*І ось він вертається її журавель, товариш великий*

начальник, великий уповноважений. Не рівня їй, таємний гість дурних жіночих сподівань» [6, с. 222]. Воїн УПА називає Вадима голубком-яструбком, тим, що «советську облуду, як блекоту, рясно сіє». Чоловіків-поліщуків Соломія називає розмовними іменними варіантами, а Вадима «ніяк не призвичається називати Вадиком ци ще якомсь пестливо. Може Вадюня? Та хіба так можна називати її чоловіка, цього дужого, ні, не ведмедя... Тигра?... Кота?» [6, с. 240].

У Києві на виставці досягнень народного господарства Соломія познайомиться з ланковим механізованої ланки з Херсонщини Григорієм Нечипоренком. З ним вона проведе щасливі миті свого життя. Але як і з Вадимом, так і з Григорієм – тільки миті. Григорія вона називає Грицем, Гришею: «*Думка про Григорія. Гришу, Гриця, який мив їй ноги у Дніпрі. Який найліпше з усіх шести чоловіків, котрих знала за своє життя, умів кохати*» [6, с. 353].

Привертають увагу найменування голів колгоспу. Першого звали Федось Без, іноді Федоськом, бо був із сусіднього села. «*Федось був свій, шалапутний Федосько з сусіцького села, котрий в активісти, а потім і в голови вибився, побувавши наприкінці війни, як і Захарко Дилів, у червоних партизанах*» [6, с. 260]. Хоч сприймався як свій, та у різних ситуаціях називали його по-різному: Федось-голова, товариш Без, Федось Петрович, дедько Федось, Без Феодосій Петрович. Коли назначили іншого голову, Без сказав: «*Ви ще припомните добрим словом Федося Беза. Він ще вам пахнутиме*» [6, с. 260]. Виявляється, що прізвище героя походить від діалектного апелятива без, що означає «бузок» [3, с. 65]. Його замінить Басюта Михайло Прохорович. Літературно-художній антропонім Басюта Михайло Прохорович наділений характеристичним потенціалом. Ім'я Михайло у перекладі з давньоєврейської означає «бог» – хто як бог, рівний богіві» [8, с. 236]; ім'я по батькові утворилося від імені Прохор («танцюю спереду», «керую танцем» – керівник хору, диригент» [8, с. 307]). У тексті читаємо: «*Він тупцює, а Соломії здається – от-от притупувати почне. А може, і в танець піде, гопака ци й попригунця ушкварить*» [6, с. 264]. Саме Басюта уявив себе в селі Богом: «безпощадно борюся з порушниками трудової дисципліни», наказував за найменшу провину, домагався жінок, одним словом, керував, диригував. Його прізвище теж промовляє. Натяк на те, що в основі антропоніма лежить слово бас («низький чоловічий голос» [3, с. 63]) знаходимо на сторінках роману: «*А новий голова колгоспу, голос у якого був швидше писклявий,*

ніж басовитий...» [6, с. 258]. Та згодом селяни придумують йому прізвисько, що повністю характеризує його вдачу. Він був впертим, домагався свого. («Впертий, як дурний бик. Бицюра Васюта, що вже не одну жінку ни тико облапав...» [6, с. 263]; «Вона відчуває – цей чоловік, цей Басюта-бицюра, як у селі прозивають, на відміну од Вадима, каже неправду» [6, с. 265]). Соломія в очі його так і назве: «Мати мене хочете, солодкий бицюро? Не дивуйтеся, вас у селі бицюрою прозивають. – Ну, наш народ... – То, от, бицюро наш, ви-те, колхозний...» [6, с. 265].

Важливим джерелом літературно-художньої антропонімії В. Лиса є народно-розмовний антропонімікон українців, де особливе місце займають іменування жінок за власним іменем чоловіка – андроніми. У тексті роману їх багато: Настя Луциха, Пріська Ратенчиха, Варка Харитониха, Гафія Злотиха, Бартошиха, Герасимиха.

Функціонують у романі ЛХА, утворені від прізвища, прізвиська чи професії батька – патроніми: Рипина (Горпина) Трикальова, Марина Мацикова, Настя Троцьова, Юстина Петрусьова, Вірка Рикунцева, Люба Личункова, Параска Цвіркунова, Улянка Вітрукова, Гафія Климова.

Виділяються назви чоловіків за прізвищем чи іменем батька: Ромко Пилипців, Митько Боричів, Федько Кусий, Петро Бартусьов, Петро Оксентин, а також за іменем матері: Стюпка Мартин, Варчин Демид.

Є у В. Лиса літературно-художні антропоніми, що у своєму складі мають повторюваність одного і того ж імені: Соля-Соломія, Віра-Вірунчик, Маруся-Марушка, Петрусь-Петрик, Павлик-Павлусь. Такі форми найменувань ми зараховуємо до числа пестливих зі значним експресивним потенціалом. Подвійні імена Раїса-Руфіна,

Ганс-Йоахім виникли у результаті додавання до основного імені ще одного, яке з'явилося у героя за тих чи інших обставин.

Неабияку роль у творі відіграє номінація власне ім'я + прикладка, що досить часто використовують письменники. Апелятив при власному імені може вказувати на професію: Маруся-поштарка, Федось-голова; об'єктно-вікову характеристику: Соломійка-старша. Прикладка почасти виступає як репрезентант певної художньої інформації або образної характеристики: Варочка-молотарочка, Вірка-вдова, Петрик-бедрик.

Літературно-художні антропоніми з роману В. Лиса адекватно відтворюють конкретний волинський антропонімічний узус. Чільне місце в літературно-художній антропонімії В. Лиса посідають регіонально значущі літературно-художні антропоніми. Зважаючи на тематику літературного тексту, письменник скрупульозно і дуже детально представляє традиційну поліську антропонімію, яка, безперечно, слугує йому невичерпним джерелом для творення літературно-художніх антропонімів цього типу. Так, наприклад, персонажі нерідко іменуються типовими для цього регіону варіантами: Рипина (Горпина), Гандрій (Андрій), Гантон (Антон), Гартем (Артем), Митрик, Митко (Дмитро), Мико (Микола) Федорич та ін.

Висновки. Дослідження літературно-художніх антропонімів роману «Соло для Соломії» В. Лиса дало змогу дійти висновку про те, що антропоніми характеризують персонажа за національним, соціальним походженням, створюють певну емоційну тональність, указують на стосунки між героями, відтворюють український сільський колорит, відображають авторське ставлення до поіменованого персонажа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX–XX ст. Ужгород : Патент, 1995. 120 с.
2. Вегеш А. Національна та регіональна значущість літературно-художніх антропонімів у романі Володимира Лиса «Століття Якова». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. Випуск 1 (41). Ужгород, 2019. С. 33–37.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Забужко О. Направду добра книжка / Лис В.С. Століття Якова : роман; передм. О. Забужко. 4-те вид., стер. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. С. 5–6.
5. Карпенко Ю.А. Образный смысл слова, вынесенного в заглавие художественного произведения. *Літературна ономастика* : зб. статей. Одеса : Астропринт, 2008. С. 257–259.
6. Лис В.С. Соло для Соломії : роман / передм. Т. Прохаська. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 368 с.
7. Прохасько Т. Кант для Соломії / Лис В. С. Соло для Соломії : роман ; передм. Т. Прохаська. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. С. 5–6.
8. Трійняк І.І. Словник українських імен. Київ : Довіра, 2005. 509 с.
9. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців. *Історико-етимологічний словник*. Львів : Світ, 2005. 704 + XLVIII с.